

بسمه تعالی

«اقتصاد معدنی طالبان»

بررسی داده‌های مالی نهادهای بین‌المللی و آمارهای رسمی طالبان نشان می‌دهد که حاکمیت طالبان از زمان بازگشت به قدرت تا کنون، حدود ۱۴ میلیارد دلار درآمد داخلی از محل مالیات، عواید گمرکی و استخراج معادن داشته است. این درآمد از حدود ۴۲۰ میلیون دلار در چهار ماه پایانی ۲۰۲۱ به ۲/۲ میلیارد دلار در ۲۰۲۲، ۲/۷ میلیارد دلار در ۲۰۲۳، ۳/۴ میلیارد دلار در ۲۰۲۴ و حدود ۴ میلیارد دلار در ۲۰۲۵ افزایش یافته و در سه ماهه اول ۲۰۲۶ نیز به حدود ۹۴۰ میلیون دلار رسیده است. طالبان با حفظ ساختارهای مالیاتی و گمرکی دولت سابق و گسترش قراردادهای استخراج طلا، زغال‌سنگ، مس، آهن و سایر معادن، به افزایش درآمدهای داخلی خود ادامه داده است.

اخیراً مؤسسه مطالعاتی جیمزتاون با انتشار مقاله‌ای تحت عنوان «اقتصاد معدنی طالبان» مدعی شده که طالبان پس از بازگشت مجدد به قدرت بخش معادن افغانستان را به یکی از منابع مهم درآمد و ابزار تحکیم قدرت خود تبدیل کرده‌اند، اما شیوه مدیریت این بخش همچنان تا حد زیادی با الگوی اقتصادی دوران شورش آنان شباهت دارد و بر یک نظام شفاف، پاسخ‌گو و توسعه‌محور دولتی استوار نیست؛ به‌طوری که این گروه کنترل منابع معدنی را در سطح رهبری خود متمرکز کرده‌اند. افغانستان از نظر منابع معدنی ظرفیت بسیار بزرگی دارد و بر اساس برآورد سازمان زمین‌شناسی آمریکا، ارزش بالقوه ذخایر معدنی کشور ممکن است از یک تریلیون دلار فراتر باشد و بیش از ۱۴۰۰ ذخیره معدنی در ۳۴ استان این کشور شناسایی شده که شامل سرب، روی، مس، لیتیوم، عناصر نادر خاکی، کبالت و آنتیموان می‌شود، یعنی پتانسیل معدنی افغانستان یک یا دو «معدن بزرگ» نیست؛ بلکه یک شبکه بسیار گسترده و متنوع از کانی‌سازی‌ها در سراسر کشور است.

در یک طرف، ذخایر بزرگ و مشهور مانند مس عینک، آهن حاجیگک و زرکشان قرار دارند؛ در طرف دیگر، صدها معدن کوچک‌تر شامل طلا، سرب، روی، کرومیت، پگماتیت‌های لیتیوم‌دار، سنگ‌های قیمتی و مواد صنعتی وجود دارد. این پراکندگی افغانستان را به یک جغرافیای وسیع کانی‌سازی و صدها نقطه شناخته‌شده معدنی تبدیل کرده است. حسب زون‌های جغرافیایی افغانستان مهمترین کانی‌های معدنی این کشور به قرار زیر می‌باشد؛

ردیف	حوزه جغرافیایی	استان	نمونه‌های شاخص معدنی
۱	شمال و شمال شرق	بدخشان، تخار، قندوز، بغلان، سمنگان، بلخ، جوزجان، سرپل، فاریاب	طلا، مس، سرب و روی، آهن، زغال‌سنگ، نمک، گچ، مواد ساختمانی، سنگ‌های قیمتی
۲	شمال غرب و غرب	بادغیس، هرات، فراه، غور	طلا، مس، سرب و روی، آهن، باریت، فلورسپار، سنگ‌های ساختمانی، زغال‌سنگ و برخی مواد صنعتی

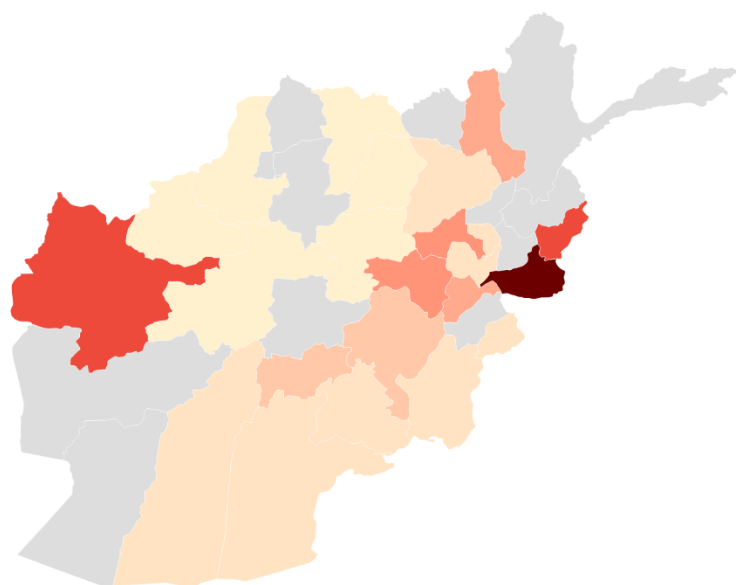
¹ <https://jamestown.org/taliban-mining-economy-an-insurgent-way-of-doing-business/>

۳	مرکز و ارتفاعات مرکزی	بامیان، دایکندی، غور، وردک، پروان، پنجشیر	آهن، مس، سرب و روی، زغال سنگ، طلا، تنگستن، قلع، لیتیم، پگماتیت‌ها، سنگ‌های قیمتی
۴	کابل و کمربند مرکزی-شرقی	کابل، لوگر، کاپیسا، پروان، ننگرهار	مس، آهن، سرب و روی، کرومیت، لیتیم، بریلیم، میکا، سنگ‌های قیمتی و مواد ساختمانی
۵	شرق و شمال شرق کوهستانی	نورستان، کنر، لغمان، ننگرهار	لیتیم، سزیم، تانتالوم، نیوبیوم، بریلیم، قلع، میکا، تورمالین، بریل و سنگ‌های قیمتی
۶	جنوب شرق	پکتیا، پکتیکا، خوست، غزنی	مس، طلا، کرومیت، آهن، سرب و روی، لیتیم، زغال سنگ، پگماتیت‌ها
۷	جنوب	قندهار، زابل، ارزگان	مس، آهن، سرب و روی، کرومیت، طلا، سنگ‌های قیمتی، مواد ساختمانی
۸	جنوب غرب و جنوب مرکزی	هلمند، نیمروز، قندهار	مس، آهن، طلا، عناصر نادر خاکی، کرومیت، نمک، گچ و سنگ‌های ساختمانی
۹	جنوب غرب/حاشیه غربی	فراه، نیمروز، هلمند	مس، آهن، سرب و روی، نمک، گچ، مواد ساختمانی و برخی رخدادهای پگماتیتهی

۲

Geographical Distribution of Mining Contracts

Number of publicly-disclosed mining contracts issued by the Taliban since August 2021

Number of Contracts
 < 4 4-7 7-10 10-13 13-16 16-19 19-22 22-25 25-28 ≥ 28

Source: Ministry of Mines & Petroleum • Created with Datawrapper

طبق گزارش نهاد Afghan Witness که در ۲۵ ژوئن ۲۰۲۴ تحت عنوان «بخش معادن افغانستان در دوره حاکمیت طالبان» منتشر شد جغرافیای افغانستان از منظر «تعداد قراردادهای معدنی» از الگوی ناهمگنی تبعیت می‌کند به طوری که می‌توان مناطق معدنی این کشور را به سه سطح تقسیم کرد:

۱. کانون‌های اصلی قرارداد: ننگرهار

برجسته‌ترین نمونه است و در بالاترین طبقه قرار دارد و بیش از ۲۸ قرارداد برای استخراج معادن آن منعقد شده است. در کنار آن، هرات و چند استان دیگر نیز در طبقات بالای نقشه قرار دارند.

² https://www.info-res.org/afghan-witness/reports/afghanistans-mining-sector-under-the-taliban/?utm_source=chatgpt.com

۲. **کانون‌های متوسط:** چندین استان در مرکز، شرق، شمال و شمال‌شرق افغانستان در محدوده‌های ۷ تا ۱۹ قرارداد قرار گرفته‌اند.

۳. **مناطق کم‌قرارداد:** بخش قابل توجهی از جنوب، جنوب‌غرب و برخی مناطق شمالی در طبقات کمتر از ۴ یا ۴ تا ۷ مورد قرار دارند.

- بخش قابل توجهی از سرمایه‌گذاری‌های جدید با شرکت‌هایی از چین، ایران، ترکیه، قطر و بریتانیا انجام شده است. در عین حال، وزارت معادن و نفت طالبان در حداقل ۹ پروژه معدنی سهام‌دار شده است؛ در ۵ مورد، پروژه‌هایی که ابتدا قرار بود بر اساس پرداخت حق‌الامتياز یا رویالتی واگذار شوند، بعداً به مشارکت مستقیم با وزارتخانه تبدیل شده‌اند.
- با حاکمیت طالبان ساختار مالکیت بخش معادن تا حد زیادی تغییر کرده است. از میان شرکت‌هایی که قراردادهای معدنی افشاشده با طالبان دارند، تنها ۱۴ شرکت، یعنی کمتر از ۱۰ درصد، پیش از این نیز در دوره جمهوری قرارداد معدنی داشته‌اند. مرداد ماه ۱۴۰۰ هنگام سقوط جمهوری، ۱۱۴ قرارداد معدنی فعال وجود داشت؛ اما طالبان پس از یک دوره کوتاه، روند اعطای قراردادهای را به شدت افزایش دادند و در سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ بیش از ۱۰۰ قرارداد جدید منعقد گردید و ممکن است تعداد واقعی مجوزها بیشتر از مواردی باشد که به صورت عمومی منتشر شده است.
- از نظر نوع معادن، نفريت يا يشم سبز بیشترین سهم را در قراردادهای افشا شده دارد و پس از آن مرمر، کرومیت و گچ قرار می‌گیرند. استان ننگرهار بیشترین تعداد قراردادهای معدنی را به خود اختصاص داده است؛ این استان دارای ذخایر قابل توجه کرومیت، تالک و نفريت می‌باشد.^۳

شرکت‌های طرف قرارداد طالبان

بررسی داده‌های مالی نهادهای بین‌المللی و آمارهای رسمی طالبان نشان می‌دهد؛^۴ حاکمیت طالبان از زمان بازگشت به قدرت تاکنون، حدود ۱۴ میلیارد دلار درآمد داخلی از محل مالیات، عواید گمرکی و استخراج معادن داشته است. این درآمد از حدود ۴۲۰ میلیون دلار در چهار ماه پایانی ۲۰۲۱ به ۲/۲ میلیارد دلار در ۲۰۲۲، ۲/۷ میلیارد دلار در ۲۰۲۳، ۳/۴ میلیارد دلار در ۲۰۲۴ و حدود ۴ میلیارد دلار در ۲۰۲۵ افزایش یافته و در سه‌ماهه اول ۲۰۲۶ نیز به حدود ۹۴۰ میلیون دلار رسیده است. طالبان با حفظ ساختارهای مالیاتی و گمرکی دولت سابق و گسترش قراردادهای استخراج طلا، زغال‌سنگ، مس، آهن و سایر معادن، به افزایش درآمدهای داخلی خود ادامه داده است. البته باید توجه داشت که این رقم شامل مجموعه درآمدهای داخلی افغانستان از جمله مالیات، گمرکات و سایر عواید است و نباید آن را درآمد خالص معدنی طالبان دانست.

بر اساس اعلام وزارت معادن و نفت طالبان ۱۰۹ قرارداد در سال ۱۴۰۴ با شرکت‌های داخلی برای استخراج نمک، سرب، روی، گچ و سایر مواد معدنی امضا شده که ارزش کلی قراردادهای بیش از ۱۰/۲۰۹ میلیارد افغانی (۱۵۷ میلیون دلار) برآورد

۳. همان

۴. <https://af.shafagha.com/FA/۶۶۵۱۵۰>

شده است. در سال گذشته خورشیدی ۷۳ نوع کانی در ۲۷۲ منطقه معدنی در ۲۳ استان مورد مطالعه میدانی قرار گرفته که مهم‌ترین مناطق مورد بررسی به قرار زیر بوده است:

- ✓ هرات: آهن غوریان، آهن پشتون زرغون، زغال سنگ کرخ و اوبه، سیمان زنده‌جان
- ✓ غور: سرب و روی تولک و شهرک
- ✓ تخار: طلای سمتی
- ✓ پروان: کرومیت کوه صافی و سیمان جبل‌السراج
- ✓ بغلان: طلای قره‌ذغن
- ✓ قندهار: سیمان دامان

طبق اطلاعات مندرج در وب‌گاه معاون اقتصادی نخست وزیر طالبان مهمترین شرکتهای^۵ طرف قرارداد طالبان در بخش معادن را می‌توان در چند دسته اصلی قرار داد:

❖ پروژه‌های استراتژیک:

این گروه شامل شرکتهای بزرگی چون China Metallurgical Group Corporation در مس عینک و طلای تخار و کنسرسیوم‌های آهن غوریان می‌شود که برای اجرای پروژه‌های استراتژیک افغانستان در نظر گرفته شده‌اند.

❖ معادن بزرگ با سرمایه‌گذاری صدها میلیون دلاری:

شرکتهای معتبر Epcol، Turia، Afghan Invest و شرکتهای ایرانی و بریتانیایی حاضر در پروژه‌های غوریان از این جمله‌اند

❖ شرکتهای داخلی فعال در معادن کوچک:

بخش قابل توجهی از ۲۰۵ قرارداد‌های معادن افغانستان با این شرکتهای منعقد شده است. در همین راستا وزارت معادن و نفت طالبان نیز در گزارش سال ۲۰۲۵ خود از انعقاد ۲۰۳ قرارداد طی چهار سال سخن گفته بود که ۱۷۵ مورد آن معادن کوچک و ۲۸ مورد پروژه‌های بزرگ‌تر بوده است.

شرکتهای خارجی به‌طور مستقیم و مستقل در پروژه‌های معدنی افغانستان حضور ندارند بلکه با مشارکت شرکت، سرمایه‌گذار یا شریک افغان سرمایه‌گذاری می‌کنند که از نظر طالبان چند مزیت دارد: شرکت افغان نقش واسطه و مجری محلی را ایفا می‌کند، در حالی که شریک خارجی می‌تواند سرمایه، تکنولوژی، تجهیزات، دانش فنی و دسترسی به بازارهای خارجی را فراهم کند از سوی دیگر بسیاری از معادن بزرگ بدون سرمایه‌گذاری سنگین، ماشین‌آلات، فرآوری و زیرساخت قابل بهره‌برداری اقتصادی نیستند. برای شرکت خارجی نیز داشتن شریک افغان می‌تواند ورود به محیط حقوقی، اداری و عملیاتی افغانستان را آسان‌تر کند.

آهن غوریان نمونه بسیار خوبی از این مدل است. چهار بلوک این معدن به کنسرسیوم‌هایی واگذار شده‌اند که در آنها شرکتهای افغان با شرکای خارجی همکاری دارند. بنابراین، در ظاهر قرارداد با شرکت افغان است، اما بخش قابل توجهی از ظرفیت مالی و فنی پروژه به شرکای خارجی وابسته است. از نظر جغرافیایی نیز، ترکیب شرکا معنادار است. ایران بیشتر در پروژه‌های غرب افغانستان، به‌ویژه هرات و غور، حضور دارد؛ ترکیه نیز در برخی پروژه‌های

^۵ در حضور -داشت-محترم-ملا-عبدالغنی-برادر-آخند-به-سرمایه-گذاری-۶۵-میلیار-د-دالر-قرارداد-۷-معدن-[https://dpmea.gov.af/dr/](https://dpmea.gov.af/dr/?utm_source=chatgpt.com) .

غربی و مرکزی وارد شده، چین در پروژه‌های استراتژیک مانند مس عینک و برخی معادن طلا نقش مهم‌تری دارد و شرکت‌های بریتانیایی نیز در کنسرسیوم آهن غوریان حضور یافته‌اند.

ملاحظات:

- ✓ طالبان معادن را به یکی از منابع مهم درآمد و فعالیت اقتصادی خود تبدیل کرده‌اند و در مقایسه با دوره اول حاکمیت این گروه، نقش مستقیم حکومت طالبان در مالکیت، اعطای قرارداد و مدیریت پروژه‌های معدنی افزایش یافته است. در عین حال، ورود شرکت‌های خارجی، عدم شفافیت کامل درباره همه قراردادهای، سابقه فساد، و تمرکز قراردادهای در مناطق دارای ذخایر ارزشمند، پرسش‌هایی جدی درباره شفافیت، نحوه واگذاری معادن، توزیع درآمد و منافع اقتصادی این فعالیت‌ها برای مردم افغانستان ایجاد می‌کند؛
- ✓ موضوع زیرساخت در ادامه حضور شرکا و سرمایه‌گذاران خارجی در بخش معادن افغانستان بسیار تعیین‌کننده است. بسیاری از معادن بزرگ افغانستان در مناطق دورافتاده قرار دارند و بدون جاده، برق، آب، خطوط انتقال، راه‌آهن و مسیر صادراتی اقتصادی هستند. تجربه مس عینک نشان داده که حتی یک پروژه عظیم با سرمایه‌گذار قدرتمند خارجی می‌تواند سال‌ها به دلیل مشکلات امنیتی، لجستیکی، قراردادی و زیرساختی متوقف بماند؛
- ✓ ریسک سیاسی و امنیتی برای ورود مستقیم سرمایه‌گذار خارجی در بخش معادن افغانستان بسیار بالاست. به همین دلیل، شرکت‌های افغان می‌توانند برای شریک خارجی نقش «لایه محلی» را ایفا کنند؛
- ✓ شفافیت مالکیت شرکت‌های افغان یکی از مهم‌ترین نقاط ابهام است. بررسی Afghan Witness درباره بیش از ۲۰۰ قرارداد معدنی پس از روی کار آمدن طالبان نیز نشان داده که شبکه‌ای گسترده از شرکت‌های داخلی و خارجی وارد بخش معدن شده‌اند و در برخی پروژه‌ها مشارکت‌های پیچیده میان شرکت‌های افغان و خارجی وجود دارد. شیوه مدیریت این بخش همچنان تا حد زیادی با الگوی اقتصادی دوران شورش طالبان شباهت دارد و بر یک نظام شفاف، پاسخ‌گو و توسعه‌محور دولتی استوار نیست؛
- ✓ با توجه به عملکرد طالبان در بخش مدیریت معادن افغانستان، پرسش مهم درباره آینده معادن این کشور این است که آیا قراردادهای و سرمایه‌گذاری‌های جدید، به‌ویژه سرمایه‌گذاری خارجی، واقعاً موجب توسعه صنعتی، ایجاد ارزش افزوده، اشتغال و افزایش درآمد عمومی خواهند شد یا عمدتاً به استخراج سریع مواد خام و توزیع درآمد بین شبکه‌های قدرت منجر می‌شوند؟!

تهیه شده در سرکنسولگری جمهوری اسلامی ایران - مزارشریف مرداد ۱۴۰۵